

tárgymutató zárja.

Horváth Richárd az okleveleket nem csupán regesztákban, azaz minden lényeges elemet tartalmazó kivonatokban közli, hanem szó szerinti latin szöveggel hozza a korábban nem publikált forrásokat. Ezenkívül a megyei hatósághoz intézett királyi illetve nagybírói okleveleket is közli, tekintet nélkül arra, hogy a parancslevél a megye oklevelében, vagy attól függetlenül maradt-e fenn. Ez persze külön fáradságos gyűjtőmunkát jelentett számára, de mivel e többletek Győr megyei vonatkozásai elvitathatatlanok, eljárása mindenképpen hasznosnak és érdemesnek nevezhető.

316Így a szerző mindösszesen 138 darab oklevelet közöl. E csekélynek tűnő darabszám azonban mégsem kevés, mivel a középkori magyarországi megyéktől általában csak párszáz oklevél maradt fenn. A megyei igazgatástörténetnek kutatásának mégis ezek az oklevelek az alapjai, ráadásul sokezer adatot szolgáltatnak településtörténeti, jogtörténeti, családtörténeti és más hasonló vizsgálatokhoz is.

A kötet magas szakmai színvonalú alapmunka. Használatát, olvasását ajánljuk a kutatók és a történelem iránt érdeklődők részére egyaránt.

2007. LXI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Rozsondai Marianne: Madas Edit (szerk.): Mittelalterliche lateinische Handschriftenfragmente in Sopron Budapest, Akadémiai Kiadó, 2006.

**Rozsondai Marianne: Madas Edit (szerk.): Mittelalterliche lateinische
Handschriftenfragmente in Sopron
Budapest, Akadémiai Kiadó, 2006.**

A soproni kódextöredékeket bemutató munkával a *Fragmenta codicum*-csoport ötödik kötetét tette le a tudomány asztalára. A kódextöredékek hazai kutatásának jó három évtizede alatt voltak személyi változások, és módosultak a keretek, amelyen belül a kutatócsoport (ma: *Res libraria Hungariae*) tevékenykedik. Latin helyett németre változott a kötetek nyelve és a sorozatcím is más lett (*Fragmenta codicum in bibliothecis Hungariae* helyett *Fragmenta et codices in bibliothecis Hungariae*). A cél azonban mindig ugyanaz maradt: a kötésként hasznosított középkori pergamenkódexek lapjai meghatározásával lehetőség szerint feltárni a magyarországi kódexállomány legalább egy részét mint a hazai művelődéstörténet egyik igen fontos forrását. A munka jelentőségét nagymértékben fokozza, hogy Magyarországon a kódexállomány zöme, főleg a török hódoltság következményeként, megsemmisült.

Nem magyar találmány, hanem bevett gyakorlat volt – különösen Európa protestáns országaiban, Svédországban, Angliában –, hogy a használaton kívül került kódexek pergamenlapjait jó minőségű, tartós anyagként könyvek bekötésére, akták borítójaként újra felhasználják. A paradox módon – az eredeti könyvek megsemmisítése árán – fennmaradt kódexlapok összegyűjtése és feldolgozása a modern kodikológiai kutatások egyik fontos részterületét jelenti. Itthon Mezey László (1918–1984) kezdeményezésére és vezetésével, több neves szakember értő támogatásával 1974-ben, a Magyar Tudományos Akadémia, a Kulturális Minisztérium, az ELTE és az Eötvös Collégium együttműködésével alakult meg e célból egy fiatal kutatókból álló csoport. Ez a szellemi műhely azóta is eredményesen végzi munkáját, együttműködve zenetudósokkal, művészettörténészekkel, valamint a kéziratokkal és régi könyvekkel foglalkozó könyvtárosokkal.

A raktárak polcain sorakozó, kódexlapba kötött könyveket kiválasztva, az első tennivaló a restaurátoré. Miután ő lefejtette a kiválasztott kötetet és konzerválta a pergamenlapot, következik a töredék meghatározása: készítési idejének, használata helyének, műfajának, tartalmának, a szerzőnek és a

műnek a megfejtése. A legfontosabb kérdés ezek megállapítása után, hogy Magyarországon másolták, írták-e az adott kódexet, vagy ha nem, tetten érhető-e a magyarországi használat, mert ezek tárják elénk igazán a magyar művelődéstörténet vonulatát! A kutatócsoport tagjainak jól kell tudni [317](#)olvasni a régi írásokat (nézzük csak végig a húsz képet a kötet végén!), tisztában lenni a paleográfiával, a középkor irodalmával és műfajaival, a szerzetesrendek történetével, az egyházi szertartások helyi változataival, s mindemellett a latin nyelv, elsősorban a középkori latin birtokában kell lenni.

Sopron a fentiek tükrében rendkívüli helyet foglal el, mert alig akad olyan város a mai Magyarországon, amelynek történetére és működésére vonatkozó, a városigazgatással kapcsolatos írásos források olyan mértékben fennmaradtak volna folyamatosan a középkortól, mint Sopronban. Ezek a források tájékoztatják az utókort egyebek mellett Sopron többnyelvű kultúrájáról is. A levéltári adatok viszonylagos bősége ellenére keveset tudunk azonban a nyomtatás korszaka előtti Sopronban és körzetében keletkezett, vagy ott használt kéziratok könyvekről. A levéltári anyag mégis hozzásegíthet a könyvkultúra alaposabb megismeréséhez, mert Sopron 16–17. századi városi aktáinak kötéséhez sokszor középkori, használaton kívül került pergamenkódexek lapjait használták fel. S micsoda öröm, ha ugyanannak a kódexnek a lapjai kerülnek elő egymás után több akta kötéséből! Megválaszolandó kérdés, hogy ezek Sopron és környéke középkori szellemi életének tanúi-e.

Sopronnak nemcsak sok évszázados önkormányzati levéltára van, amelyet a századok folyamán – különösen új helyre költözés alkalmával – mindig rendezni igyekeztek, hanem kiváló tudós levéltárosai és lokálpatrióta kutatói is voltak és vannak. Házi Jenő, aki 1921 és 1943 között kiadta az 1526 (egyes esetekben 1541) előtti oklevelek, városi számadáskönyvek, végrendeletek és egyéb iratok szövegeit, leválasztatta az aktákról és a városi levéltár más 16–17. századi köteteiről a kódexlapokat. Így alakult ki az 1940-es évek elején egy 300 darabos töredékgyűjtemény, amelyet a tudós bencés, Radó Polikárp foglalt jegyzékbe. A héber kódextöredékeket Scheiber Sándor jelentette meg 1969-ben. Sopron tehát már a *Fragmenta codicum* kutatócsoport megalakulása előtt jelentős kódextöredék-gyűjteménnyel rendelkezett.

A kódextöredékek kutatása Sopronban kiterjedt Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltárának anyagán kívül az Evangélikus Konvent és a Berzsényi Dániel Evangélikus Líceum könyvtárának köteteire is. A középkori kódexlapokba kötött könyvekről itt is lefejtették ezeket a kötések, hogy a korai századok pergamen kódexlapjainak szövegeit vallatóra fogják. (Néhány esetben a pergamen-borítás nem kódexből, hanem ősnymtatványból származott. Ily módon került elő a *Fragmenta* gyűjtőmunkája során a Líceum könyvtárából az az 1602–1603-ban Kölnben nyomtatott *Terentius Christianus* kötet is, amelynek kötése Gutenberg második nyomtatványának, az 1458/59-ben nyomtatott ún. 36-soros Bibliának egy fél lapja volt. Vö. Magyar Könyvszemle 1994, 295–302. Magyarországon nincs példány a B36-ból, csak ez a fél lapnyi pergamentöredék.)

A jelen munka 406 latin nyelvű kódextöredék leírását tartalmazza a vizsgált három intézményből, csaknem kétszer annyit, mint egy-egy előző kötet. A leírás elve követi az esztergomi (1993) illetve a győri kódextöredékeket (1998) feldolgozó kötetekét. A töredékeket témák szerint csoportosítva, ezen belül időrendbe sorolva közlik. A mű címét, amelyből a meghatározott töredék származik, és a keletkezés idejét követi a töredék állapotát, külső jegyeit is rögzítő leírás, a mérete, írástípusának meghatározása, továbbá az esetleges díszítésre és hangjegyekre vonatkozó megjegyzés. Ez utóbbiak fontos ismérvekkel bírnak a töredék eredetére (provenienciájára) nézve. A következő bekezdés tájékoztat a hordozó könyv minden fontos bibliográfiai adatáról, kezdve az őrzőhellyel [318](#)és a jelzettel. Ha kasírozott kötéstábla volt, akkor a kifejtett töltőanyagra vonatkozó tudnivalók is itt találhatók meg. A hordozókönyv ismerete nélkül egy kötéstöredék magában szinte semmit nem mond. Ezzel szemben az őrzőkönyv és a kötéstáblából kifejtett kísérőanyag sok mindent elárul a bekötés és használat helyéről és idejéről. Ha az őrzőkönyv magyarországi nyomtatvány, vagy ha egy levéltár aktáinak kötéseihez

ugyanannak a kódexnek több lapját használták föl, akkor a megrendelő és a könyvkötő tartósabb kapcsolatára, kötetési szokásokra és könyvkötői gyakorlatra derül fény. Erre akadtak példák Sopronban, s ilyen szálatokat bogozott ki Szende Katalin kutatásai nyomán, s írta meg a soproni töredékeket összesítő kötet bevezetőjében. Ez azonban csak rövidített változata annak a tanulmánynak, amely teljes terjedelmében magyarul olvasható a Magyar Könyvszemle 2007/3 számában: „*In geschribn pergament einbunden.*” A könyvkötéshez felhasznált kódextöredékek társadalom- és kultúrtörténeti összefüggései Sopronban címmel. – A kódextöredékek leírásának harmadik bekezdésében a proveniencia helyének megadásánál gyakran van kérdőjel. A használat helyét sokszor „Sopron és környéke”-ként határozták meg a munkacsoport kutatói.

Ebben a kötetben a liturgikus kódextöredékek tartalmi leírása hosszabb, mint a II. és III., azaz az esztergomi és a győri kötetekben. Ennek oka éppen az az igen fontos eredmény, hogy eddig a középkori soproni liturgikus szokásokról primér forrásból alig tudtunk valamit. A soproni, e körbe tartozó kódextöredékek ezeket az ismereteket jelentősen bővítették. A misekönyv-töredékek azt mutatják, hogy a soproni a passzai ritushoz áll közel, de magyar szentek kiemelésével bővült, ami a helyi használatot, adott esetben a kódex helyi eredetét valószínűsíti. – egy-egy tétel végén az irodalmi hivatkozás, illetve a töredéket meghatározó és leíró munkatárs nevének betűjele áll.

Szende Katalin, a budapesti Közép-európai Egyetem oktatója már hosszabb ideje kutatja Sopron város hivatali írásbeliségét. Ezért kérte fel őt a *Fragmenta codicum* csoport vezetője, Madas Edit, hogy a soproni kódextöredékeket jegyzékbe foglaló kötetet eredményeivel egészítse ki. Kutatásai során a városi tanács és a soproni könyvkötők kapcsolatára vonatkozó adatok: megbízások és más dokumentumok segítségével bizonyos esetekben sikerült töredékegyütteseket könyvkötőkhöz kapcsolnia. Munkáját nagyban segítette, hogy Dominkovits Péter és D. Szakács Anita, a Soproni Levéltár főlevéltárosai összeállították az eddig ismert 16–17. századi, városi megrendelésre is dolgozó soproni könyvkötők listáját. Az idézett Magyar Könyvszemle-cikkben a 2. táblázat igen szemléletesen mutatja, hogy mely kódextöredék-sorozatok kapcsolódnak az azokat feltehetően felhasználó könyvkötőkhöz, jelezve, hogy mely műből való a töredék, mi a bekötött akta vagy könyv, s ennek jelzete. Ezekből válik világossá, hogy a könyvkötésekhez használt kódexlapok Sopron könyvkultúrájának megismeréséhez alapvető forrásul szolgálnak. S milyen érdekes eredmény születhet majd abból, ha a töredékeket összevetik például a városban fennmaradt középkori végrendeletek vagy templomi leltárak könyvjegyzékével! Aligha szükséges bizonygatni, hogy a töredékkutatás, a kódextöredékek meghatározása a középkori magyar művelődéstörténet egyik legfontosabb területe.

Bár az eddigi kötetek más-más kiadónál jelentek meg, mindegyik törekedett a kötetek egységes külső megjelenítésére. Natúrszerű, keménytablás vászonkötésben, jól áttekinthető tördelessel és a tipográfia adta lehetőségekkel élve igényes kivitelben jelentették meg a soproni töredékek kötetét is.

2007. LXI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Munkatársaink

---

319 Munkatársaink

Csiszár Attila etnográfus, Soproni Múzeum, 9400 Sopron, Pf. 68.

F. Romhányi Beatrix egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem,
1088 Budapest, Reviczky utca 4/c.